

Pravopisna kodifikacija na Češkem

Hana Mžourková

DOI: https://doi.org/10.3986/9789610506201_02

Uvod

V prispevku¹ se ukvarjamo s sodobno kodifikacijo knjižne češčine, s poudarkom na pravopisni kodifikaciji. V prvem delu pojem kodifikacije umeščamo v kontekst teorije knjižnega jezika in teorije jezikovne kulture, dopolnjen z razlago sorodnih terminov *norma* in *raba*. V povezavi s tem dodajamo tudi razlago pred kratkim definirane terminu *apriorna kodifikacija*. Kot zgled prizadevanja za revizijo tradicionalnega razumevanja kodifikacije in njenega pomena za običajne uporabnike jezika v prvem delu obravnavamo tudi razpravo o teoriji minimalne intervencije, v okviru katere je kodifikacija razumljena kot (ne)želena jezikoslovno poseganje v jezikovno normo.

V drugem delu na kratko predstavimo kodifikacijo sodobne češčine, ki jo razumemo kot dejavnost jezikoslovcev, usmerjeno v ugotavljanje jezikovne norme in posledično pisno utrditev pridobljenih ugotovitev v kodifikacijskih priročnikih (kodifikacija v ožjem pomenu besede) in v besedilih o jeziku na splošno (kodifikacija v širšem pomenu besede).² Hkrati tudi orišemo, kateri subjekti vstopajo v proces kodifikacije, kakšne pravice in pooblastila jim pripisuje javnost, katera besedila pojmuje kot kodifikacijska in kakšen odnos imajo do vloge kodifikatorjev sami avtorji teh besedil.

V tretjem delu ob konkretnih zgledih s področja pravopisa prikažemo, kako v sodobni češčini pod institucionalnim okriljem Inštituta za češki jezik (*Ústav pro jazyk český*) poteka proces kodifikacije. V zvezi s tem bomo poudarili zlasti aktivnosti Sekcije za jezikovno kulturo in njeno delovanje na področju razvijanja teorije jezikovne kulture, torej jezikovno svetovanje in druge sorodne dejavnosti na področju jezikovnega izobraževanja. Široka javnost te aktivnosti ne samo ceni, ampak marsikdaj naravnost zahteva. V tovrstnih zahtevah odsevata zlasti dve potrebi uporabnikov jezika: (i) zapolnitev belih lis v dosedanjih opisih češčine; (ii) posodobitev jezikovnih pravil, ki ne ustrezajo več normi.

1 Publikace vznikla s podporou dlouhodobého koncepčního rozvoje Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., RVO: 68378092. / Príspevek je nastal s podporo dolgoročnega konceptualnega razvoja Inštituta za češki jezik Akademije znanosti Češke republike, javne raziskovalne ustanove.

2 Prim. APČJ2 2019: 559–560.

1 Kodifikacija, ki jo jezikoslovci tako oblikujejo kot zavračajo

1.1 Kodifikacija v jezikoslovni terminologiji

V češkem jezikoslovju se kodifikacija tradicionalno navaja kot zadnji člen trojice *raba – norma – kodifikacija*. Navedeni pojmi imajo svoje mesto v okviru češke teorije knjižnega jezika, oblikovane na prelomu dvajsetih in tridesetih let 20. stoletja v delih članov Praškega lingvističnega krožka (v nadaljevanju PLK), zlasti v besedilih Bohuslava Havránka in Viléma Mathesiusa (Havránek 1932, Mathesius 1932, povzeto v Nebeská 1996). Vzporedno s teorijo knjižnega jezika se je v t. i. Praški šoli, ki je izšla iz dejavnosti PLK (več v npr. Nekula 2017), razvijala teorija jezikovne kulture. Njeno vsebino in aktivnosti delimo v štiri glavne tematske sklope, pri čemer ima kodifikacija v procesualnem in dejanskem smislu (glej 2. del) trdno mesto zlasti znotraj drugega sklopa, kamor sodi »[r]azvijanje in kultiviranje jezika prek slovarjev, slovníc, pravorečnih in pravopisnih pravil oz. priporočil«, in četrtega sklopa, torej pri »[k]ultiviranju in razvijanju sposobnosti in navad izražanja, ki jih uporabniki jezika udeležajo v najrazličnejših sferah javnega sporazumevanja, prek šolskega in zunajšolskega izobraževanja« (Kraus 2017).

Opredelitev navedene trojice pojmov *norma – raba – kodifikacija* oziroma natančneje njihova raba v raziskovalni in jezikovnokulturni praksi pa kaže različne stopnje problematičnosti, zato se v češki strokovni sferi o njej veliko razpravlja.³ Trdimo lahko, da področje jezikovne *rabe*, poimenovano tudi »jezikovna praksa«, torej nabor jezikovnih sredstev, ki jih v realni komunikaciji uporablja jezikovna skupnost ne glede na njihovo (ne)primernost in (ne)pravilnost (prim. Nebeská 2017; APČJ2 2019: 563), sodi k manj spornim raziskovalnim temam. V strokovnih diskusijah o jezikovni rabi (prim. npr. Cvrček 2011; Adam 2009) se razpravlja npr. o vprašanju, kateri viri naj bi bili pri mapiranju jezikovne rabe upoštevani kot temeljni oziroma optimalni za analizo, katere rezultate bo nato mogoče uporabiti za opis jezikovne *norme*.

Paleta spornih vprašanj, povezanih z *jezikovno normo*, torej naborom jezikovnih sredstev, ki jih v določenih sporazumevalnih položajih pojmujejo kot zavezujoče (APČJ 2019: 563), je že širša. S hierarhijo virov za ugotavljanje jezikovne norme s slogovnega stališča se je ukvarjal npr. Josef Štěpán (2009), različne metodološke pristope k opisu norme je obdelal Martin Beneš (2012), svoj prispevek h kritični analizi samega pojma jezikovna norma sta prispevala Jiří Homoláč in Iva Nebeská, ki norme razumeta kot sklope značilnosti, ki se v dani jezikovni skupnosti pripisujejo posameznim prvinam jezikovnega sistema in posameznim jezikovnim pravilom, pri čemer sta poudarila vlogo komunikacijskih norm, ki so jezikovnim normam nadrejene (Homoláč in Nebeská 2000: 103).

Kodifikacija jezikovnih sredstev se v češkem jezikoslovju obravnava na že omenjenih dveh ravneh: na procesualni ravni in v dejanskem stanju. Splošna predpostavka, ki se uporablja pri

3 Ta problematika presega omejeni prostor pričujoče študije, zato jo omenjamo le v najbolj nujnih obrisih, medtem ko so podrobnejše informacije na voljo v navedenih virih.

apliciranju teorije jezikovne kulture, je, da jezikoslovci pri ugotavljanju jezikovne norme⁴ s *kodifikacijo* zajamejo nabore jezikovnih sredstev, ki jih dana skupnost uporabnikov razume kot ustaljene, zavezujoče in narodnoreprezentativne (APČJ2 2019: 5633), ter jih nato fiksirajo v besedilih, priročnikih, ki jih imajo uporabniki jezika za zavezujoče (glej 2. del). Poznavanje in upoštevanje jezikovne rabe in prevladujočih stališč, ki jih imajo do jezika (njegovih prvin in pravil) običajni uporabniki, je nujen pogoj za uspešno uresničitev kodifikacije v jezikovnih priročnikih, prek katerih se jezik razvija in kultivira (prim. Kraus 2017). K tej predpostavki je treba dodati, da v določenih primerih kodifikacija ne more izhajati iz jezikovne norme, saj se ta še ni ustalila oziroma so obeti, da se bo kdaj ustalila, zelo negotovi. Takšne situacije ponavadi nastanejo pri opisu obrobni jezikovnih sredstev (kot so npr. neologizmi in prevzeta lastna imena). Kadar norma ne obstaja, je podlaga za kodifikacijo merilo sistemskosti in razvojne progresivnosti (prim. merila knjižnosti pri Františku Danešu 1977), v odnosu do norme pa se potem govori o *apriorni kodifikaciji* (Smejkalová 2017).

1.2 Opis jezika in vprašanje (retrogradne) regulacije norme

Regulativnih in kodifikacijskih aktivnosti pa v češkem jezikoslovju ne razumejo vsi enako. Razprave o nujnosti in načinu regulacije se med češkimi jezikoslovci pojavljajo že od šestdesetih let 20. stoletja; v zadnjem času je proti tradicionalnemu pojmovanju, ki izhaja iz teorije knjižnega jezika, kot ga je utemeljil Praški lingvistični krožek, nastopil Václav Cvrček, ki je v monografiji *Regulacija jezika in Koncept minimalne intervencije* (2008; *Regulace jazyka a Koncept minimální intervence*) kot enega od možnih pristopov k jeziku oz. k njegovi (ne)regulaciji predstavil svoj koncept minimalne intervencije (v nadaljevanju KMI). Cvrček svoj KMI postavlja nasproti teoriji jezikovne kulture, ki po njegovem mnenju ni zadošči ustrezno orodje za opisovanje jezika med drugim tudi zato, ker ni zadovoljivo definirala pojmov knjižnost in kultiviranost (prim. Cvrček 2008: 55). Po Cvrčku sodobno jezikoslovje preskriptivno pojmovano kodifikacijo na neprimeren način vnaša v naravni jezikovni razvoj (kodifikacija je po Cvrčkovem pojmovanju »normotvorna«, saj na normo vpliva retrogradno) in uporabnike jezika diskvalificira na podlagi njihovega (naravnega) jezikovnega ravnanja ali pa vsaj ponuja argumente za njihovo diskvalifikacijo (2008: 42).

Na Cvrčkov koncept je reagiral npr. Robert Adam (2009), ki je kot pozitivno plat KMI izpostavil, da gre pri njem za predlog spremembe celotnega pristopa k jezikovni regulaciji in ne za predlog, ki bi si prizadeval za prevrednotenje konkretnih jezikovnih sredstev; hkrati pa je opozoril tudi na problematične vidike KMI. Ker se bomo na naslednjo pripombo sklicevali v drugem delu tega prispevka, jo tukaj navajamo v celoti:

.....

4 Beneš, Prošek in Smejkalová (2011) opozarjajo, da se termin kodifikacija ponavadi uporablja v povezavi s komunikacijskimi situacijami, ki so označene kot prestižne. Čeprav ima svojo normo dejansko katerakoli komunikacijska situacija, se pojem kodifikacije v neformalnih, neuradnih sporazumevalnih položajih ne uporablja.

Václav Cvrček pri tem od avtorjev kodifikacije zahteva nemogoče, namreč da naj bi to, kako bo njihova kodifikacija sprejeta, zagotovili vnaprej: teorija intervencij namreč posameznim konceptom jezikovne regulacije nalaga, naj odprto deklarirajo ne samo stopnjo interventnosti svojega pristopa, ampak tudi sankcije, s katerimi bodo govorci kaznovani za jezikovno ravnanje, ki ne bo v skladu s kodifikacijo (str. 28). Če bi se avtor zavedal, da bi bilo s tem sankcionirano sporazumevalno ravnanje, ki je v nasprotju z normo (in ne samo s kodifikacijo), bi morda doumel, da o sankcijah resnično ne odločajo avtorji kodifikacije, ampak tisti uporabniki jezika, ki norme razumejo kot zavezujoče.⁵ Tega, da ima sankcija v sporazumevalni praksi tudi svoje nasprotje, torej da obstajajo tudi pozitivne reakcije naslovnikov na ustrezno komunikacijsko ravnanje, V. Cvrček ne upošteva. (Adam 2009: 145)

V naslednjem članku, ki je odziv na Cvrčkov KMI, Martin Prošek in Martin Beneš opozarjata, da Cvrčkova monografija vsebuje »protislovne izjave o pomembnih pojavih« in namenoma prisoja »negativne attribute vsemu, kar je povezano z interveniranjem in regulacijo« (Prošek in Beneš 2011: 40), kar ponazorita z navajanjem posameznih stališč, zapisanih v monografiji. Tudi mi imamo (v skladu z zgoraj navedenima avtorjema) Cvrčkovo zahtevo po kar najmanjši možni meri intervencije za neuresničljivo, saj vnaprej omejuje kakršenkoli jezikoslovni opis jezika oziroma običajnim uporabnikom jezika prepoveduje, da bi ga uporabljali kot priporočilo, s čimer tudi sam KMI postane intervencija. Vendar Cvrčkovemu besedilu ni mogoče odreči tega, da je delovalo kot spodbuda, ki je pripeljala do nastanka še nekaj pomembnih študij (poleg dveh omenjenih še npr. besedilo Jiříja Homoláča in Kamile Mrázkové iz leta 2011),⁶ ki so spodbudile razpravo o jezikovni regulaciji in jezikovni normi.⁷

2 Kodifikacija, ki si je običajni uporabniki jezika želijo⁸

Na prejšnjih straneh smo poudarili dvojno podobo kodifikacije, ki jo sestavljata prizadevanje jezikoslovcev za ugotavljanje jezikovne norme in ustvarjanje kodifikacijskih priročnikov oziroma besedil o jeziku na splošno (APČJ 2019: 559–560). Čeprav v diskurz, povezan s kodifikacijo, vstopajo v bistvu vsi metajezikovni pojavi, ki opisujejo jezik, se mera njihove obveznosti – s stališča kodifikacijske avtoritete – glede na vrsto besedila in njegovega avtorja precej razlikuje. Veliko oziroma celo temeljno vlogo pri tem ima institucionalna pripadnost tvorca določenega

5 Podčrtala avtorica.

6 Homoláč in Mrázková (2011: 209) med drugim opozarjata na problematičnost kriterija pogostnosti – Cvrček razume rabo kot redukcijo iz sistema, normo kot redukcijo iz rabe in kodifikacijo kot redukcijo iz norme (2011: 107–109), pri čemer norma zanj predstavlja frekvenčni vrhunec.

7 Razpravo o kodifikaciji lahko dopolnimo še s seminarjem Inštituta za češki jezik (27. 6. 2018), na katerem je sodeloval celoten inštitut in katerega tema je bila kodifikacija, kodifikacijski priročniki in metode ugotavljanja jezikovne norme.

8 Namenoma se izogibamo besedni zvezi laični uporabnik oziroma laična javnost. Pridevnik laični namreč sproža predstavo nepoznavanja jezikovnih pravil in jezikovnega sistema. Med tistimi, ki zastavljajo vprašanja v jezikovni svetovalnici in zahvaljujoč katerim sploh imamo na voljo podatke o stališčih (te skupine) uporabnikov do kodifikacije (prim. Smejkalová, v tisku), pa je zelo močno zastopana skupina (ki jo sestavljajo učitelji, časopisni uredniki, lektorji ipd.), ki jo lahko označimo kot poučene uporabnike češčine, saj se z jezikom ukvarjajo v okviru svojega poklica.

priročnika ali drugega vira vedenja o jeziku. S tega stališča je kot zelo močna kodifikacijska avtoriteta pojmovan Inštitut za češki jezik Akademije znanosti Češke republike (*Ústav pro jazyk český AV ČR, v nadaljevanju IČJ*).⁹ Čeprav kodifikacijska pristojnost ali oblika avtoritete IČJ ni bila nikoli deklarirana v nobenem uradnem dokumentu (Prošek in Smejkalová 2011: 233),¹⁰ je logična posledica dejavnosti, ki izhajajo iz poslanstva te ustanove – znanstvenega raziskovanja češkega jezika.¹¹ Čeprav bi iz navedenega lahko sklepali, da bodo vse publikacije, ki so nastale pod okriljem IČJ in so (poleg strokovnega občinstva) namenjene tudi širši javnosti, deklarirane in pojmovane kot kodifikacijske, pa ni tako, saj je vprašanje, koliko so jezikovni priročniki zavezujoči, nekoliko bolj zapleteno.

2.1 Jezikovni priročniki in njihova normativna/kodifikacijska narava

Ko govorimo o kodifikacijski veljavi besedil, ki se ukvarjajo z opisovanjem češčine, je treba na eni strani upoštevati njihov koncept in deklarirana stališča njihovih avtorjev, na drugi strani pa tudi to, kaj o tem, koliko so ta besedila oziroma jezikovni priročniki¹² zavezujoči, menijo običajni uporabniki jezika. Nič nenavadnega ni, če se nazori obojih udeležencev glede konkretnega priročnika razlikujejo. Ker imamo na voljo omejen prostor, se bomo samo na kratko ozrli na vidik (deklarirane) zavezujočnosti jezikovnih priročnikov v zadnjih tridesetih letih. Do leta 1993 (oziroma 1994, glej nadaljevanje) je bila situacija manj problematična in kot kodifikacijski so bili razumljeni naslednji priročniki:¹³ *Pravila češkega pravopisa (Pravidla českého pravopisu, od leta 1957 so Pravila doživela veliko izdaj, leta 1990 je šlo že za 19. izdajo)*,¹⁴ *Slovar knjižne češčine za šolo in javnost (Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, 1978)*,

9 Prošek in Smejkalová (2011) sta se posvetila vprašanju, kako so pojmovane oznake kot »kodifikacijska avtoriteta«, »avtoriteta/avtoritativnost« kodifikacije, »avtoriteta/avtoritativnost« kodifikacijskega priročnika ipd. Pri svojih ugotovitvah sta se poleg spoznanj, pridobljenih z različnimi sili, opirala tudi na svojo dolgoletno prakso v jezikovni svetovalnici IČJ.

10 Tukaj je treba navesti, da Češka republika nima posebnega jezikovnega zakona in da so pojmi kot »češki jezik«, »znanje češkega jezika«, »pravila češke slovnice« ipd. razdrobljeni po najrazličnejših zakonih in odlokih. Edini zakon, ki ureja rabo češčine v okviru pravnih aktov, je zakon št. 301/2000 Sb. o matičnih knjigah, imenu in priimku, ki postavlja omejitve za rojstna imena in priimke žensk (glej člene 69, 69a in 69b tega zakona).

11 »Namen IČJ je ukvarjati se z znanstvenim raziskovanjem na področju češkega jezika in jezikovnega izobraževanja, prispevati k uporabi rezultatov raziskovanja ter zagotavljati infrastrukturo za raziskovanje, vključno s specializiranim poučevanjem jezika« (glej Ustanovna listina IČJ /Zřizovací listina ÚJČ/, dostopno na <https://rvvi.msmt.cz/detail.php?ic=68378092>).

12 V odnosu do običajnih uporabnikov jezika, ki se z informacijami o češčini seznanjajo predvsem v šolskem okolju, pozneje pa jih poiščejo v primeru aktualne potrebe, torej enkratno in izbirno, razlago v tem prispevku omejujemo na knjižne oziroma elektronske publikacije o češčini, kot so *Pravila češkega pravopisa, Spletni jezikovni priročnik (Internetová jazyková příručka)*, razlagalni slovarji in slovnice (glej nadaljevanje).

13 Ta ocena izhaja tako iz konceptualnih besedil avtorjev danih priročnikov, ki so jih poimenovali kodifikacijski ali normativni (glej nadaljevanje), kot iz odnosa uporabnikov jezika do teh priročnikov.

14 Seznam vseh izdaj je na voljo npr. na spletni strani, ki jo je *Pravilom češkega pravopisa* posvetila Wikipedija: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pravidla_%C4%8Desk%C3%A9ho_pravopisu.

Češka slovnica (*Česká mluvnice*, 1983) Bohuslava Havránka in Aloisa Jedličke ter publikacija *Pravorečje knjižne češčine* I, II (*Výslovnost spisovné češtiny* I, II, 1967, 1978). Po letu 1993 pa je položaj bolj zapleten.

2.1.1 Pravila češkega pravopisa 1993 (1994)

Najprej si je treba podrobneje ogledati *Pravila češkega pravopisa* (v nadaljevanju PČP), in to ne samo zaradi teme, ki povezuje prispevke v tej monografiji, ampak predvsem zaradi osrednjega položaja, ki ga imajo PČP v kontekstu kodifikacije češčine. Danes so PČP zavezujoča za šolsko jezikovno vzgojo (glej 2.2), in čeprav je v naslovu izrecno omenjen le pravopis, so pojmovana kot »celovit« kodifikacijski priročnik.¹⁵ K takšnemu stanju zagotovo prispeva tudi dejstvo, da PČP s svojo vsebino posegajo tudi na druga področja jezika, npr. v določeni meri kodificirajo tudi oblikoslovje; z izdajo PČP leta 1993 (1994) se je prav tako bistveno spremenila tudi kodifikacija pravorečja, zlasti kar zadeva prevzete besede (podrobneje Štěpánová 2013). PČP so zadnjo izdajo doživela leta 1993, s t. i. Dodatkom leta 1994. To dvofazno izdajo PČP je treba na kratko pojasniti.

Izdaja PČP leta 1993 je prinesla spremembe zlasti na področju pisanja velike začetnice (npr. razširil se je krog institucij, pri katerih se v češčini piše velika začetnica, poenoteno je bilo pisanje samostalnikov za predlogi – tip ulica *Na Příkopě*),¹⁶ predvsem pa spremembe pri pisanju prevzetih besed: pri nekaterih besedah so bile na novo dovoljene dvojnice z -z- poleg -s- (npr. poleg *diskuse* tudi *diskuze*, *romantismus* in *romantizmus*), pri celi vrsti drugih besed pa je zapis z -z- postal edina sprejemljiva možnost (npr. *filozofie*, *prezident*, *organizace*); nadalje je bilo znova uvedeno pisanje kratkih samoglasnikov v zadnjem zlogu oblikotvorne podstave tipa *balon*, *archiv*, *drogerie*. Omenjene spremembe v PČP so v letih 1993–94 razvnele javno razpravo,¹⁷ katere rezultat je bil t. i. *Dodatek k Pravidlom* (*Dodatek k Pravidlům*), ki je znova uvedel prej odstranjene različice zapisa s -s- ter pri dvojnicah določil osnovno (nevtralno) in slogovno zaznamovano različico.

Dodati je treba še to, da so PČP na voljo v dveh različicah, t. i. šolski in akademski izdaji. Publikaciji se razlikujeta po načinu obdelave in količini navedenih jezikovnih podatkov. Šolska izdaja ima krajše razlage in vsebuje manj gesel, vendar v nasprotju z akademsko v slovarskem delu navaja več oblikoslovnih podatkov. Akademsko izdaja ima tudi *Dodatek (Přídavek)*, ki pri naša temeljna pravila za prepis tujih besed iz drugih jezikov v češčino, ter tri priloge: *Seznam zemljepisnih imen* (*Seznam zeměpisných jmen*), *Seznam osebnih imen* (*Seznam rodných jmen*) in *Seznam antičnih imen* (*Seznam antických jmen*). S stališča uporabnika je šolska verzija PČP bolj praktična za potrebe vsakdanjega sporazumevanja, akademsko pa za strokovno javnost.

15 Praksa v jezikovni svetovalnici kaže, da običajni uporabniki ne ločijo med pravopisom in ostalimi jezikovnimi področji.

16 Pred tem je bilo treba način zapisa prilagajati poznavanju dejanskega stanja.

17 Reakcije javnosti na spremembe PČP, ki so se pojavile v obliki vprašanj v jezikovni svetovalnici, je povzela Svobodová (1994).

Po izidu PČP leta 1993 oziroma 1994 do tedaj veljaven kodifikacijski priročnik za področje oblikoslovja, *Češka slovnica (Česká mluvnice)* iz leta 1983, ni več ustrezal novi kodifikaciji niti s pravopisnega niti z oblikoslovnega stališča.¹⁸ Sodobna kodifikacijska načela odraža *Kratka slovnica češčine (Stručná mluvnice česká, v nadaljevanju KSC)*, ki jo je v skladu z veljavnimi PČP, vendar pa izhajajoč iz razlag in koncepta *Češke slovnice*, pripravil Alois Jedlička.

2.1.2 Kodifikacijski in/ali normativni priročnik?

Nekatere publikacije izrecno navajajo, da ne želijo biti pojmovane kot kodifikacija, čeprav so zelo priljubljene v široki javnosti, ki v njih navedena priporočila uporablja v svoji jezikovni praksi (in izobraževanju); tak zgled sta na primer *Priročna slovnica češčine (Příruční mluvnice češtiny, 1995)* ali *Češka pravorečna norma (Česká výslovnostní norma, 1995)* Jiřine Hůrkove.

Vendar avtorji teh besedil v svojih uvodnih razlagah koncept posameznega dela ponavadi opredelijo nekoliko drugače in svoje priročnike označijo kot normativne, ne kodifikacijske. Čeprav je nesporna lastnost jezikovne norme dejstvo, da je zavezujoča, avtorji nekaterih publikacij, konkretno npr. *Slovarja knjižne češčine (Slovník spisovné češtiny)* in *Novega akademškega slovarja tujk (Nový akademický slovník cizích slov)*, razliko med normo in kodifikacijo očitno razumejo kot dihotomijo med deskripcijo in preskripcijo ter zato v uvodih knjig izjavljajo, da s svojo obravnavo češčine ne želijo ničesar predpisovati, ampak zgolj opisati sodobno knjižno normo, oziroma da so v njihovih delih navedeni zapisi jezikovnih prvin priporočeni, ne pa tudi obvezni.¹⁹ Kot kodifikacijski priročnik ni koncipirana (oziroma deklarirana) niti *Slovnica češčine (Mluvnice češtiny)*, ki jo je v treh zvezkih na začetku osemdesetih let 20. stoletja izdala založba Academia.²⁰ Vendar je treba znova spomniti, da je to, kaj si mislijo avtorji, eno, nekaj povsem drugega pa je to, kako dane priročnike in njihovo vsebino pojmujejo in uporabljajo običajni uporabniki; tj. če je delo splošno pojmovano in uporabljano kot zavezujoče, imajo njegovi avtorji le zelo omejene možnosti, da takšno stanje (tj. dojemanje dela kot kodifikacijskega) preprečijo.

2.1.3 Spletni jezikovni priročnik (Internetová jazyková příručka)

Izvirni namen *Spletnega jezikovnega priročnika* (v nadaljevanju SJP) je bil uporabnikom jezika ponuditi še en vir informacij o češčini, saj je interes za storitve jezikovne svetovalnice že dolgo presegal kadrovske in časovne zmožnosti sodelavcev sekcije za jezikovno kulturo, pod okri-

18 Šolska izdaja PČP je prinesla tudi nekaj delnih posodobitev v oblikoslovju, npr. pri nekaterih samostalnkih so bile uvedene dvojne končnice, razširjena je bila skupina samostalnikov moškega spola, ki se končajo na *s*, *z* (npr. *markýz* (markiz), *platýs* (morska plošča)) ter nihajo med trdim in mehkim sklanjatvenim vzorcem (rod. *markýza/markýze, platýsal/platýse*) (Svobodová 1994).

19 Toda kot je opozorila Smejkalová (2012: 99), že s samim ugotavljanjem norme nanjo vplivamo.

20 K pojmovanju določenega priročnika kot zavezujočega seveda prispeva tudi ugled in institucionalna pripadnost založbe, ki ga je izdala.

ljem katere svetovalnica deluje.²¹ S pomočjo projektnih finančnih sredstev je tako leta 2008 začel delovati razlagalni del SJP, ki mu je kmalu sledil še slovarski.²²

Razlagalni del SJP je izšel knjižno kot *Akademski priročnik za češki jezik (Akademická příručka českého jazyka 2014, 2019)*. Osnova SJP so problematična področja češkega jezika, a čeprav je bil leta 2019 močno razširjen z novimi poglavji, v slovarski del pa se nenehno dodajajo nova gesla, SJP ne moremo označiti niti kot slovnico češčine (ne zajema celotne oblikoslovne problematike, ampak se izbirno osredotoča na mesta, ki uporabnikom povzročajo težave) niti kot razlagalni slovar (SJP v geselskem delu pomene besed navaja le v manjši meri oziroma samo po potrebi).

Največja prednost SJP je možnost sistematičnega razširjanja, povečevanja natančnosti in izboljševanja njegove tehnične plati v smeri večje prijaznosti do uporabnika, in ravno zato ga javnost že od njegovih začetkov množično uporablja in ceni. Že kmalu po začetku delovanja je bil označen za »močnega konkurenta vsem dosedanjim in prihodnjim jezikovnim priročnikom« (Homoláč in Mrázková 2011: 214). Glede na to, da SJP vsebinsko sicer izhaja iz dose-danjih normativnih in kodifikacijskih priročnikov, vendar njihovo razlago hkrati razširja, dodatno pojasnjuje in v nekaterih primerih spoznanja, ki jih podajajo klasični priročniki, v skladu s spremembami jezikovne norme tudi aktualizira,²³ ni nič čudnega, da poleg PČP postaja ne samo v šolski praksi, ampak tudi na splošno zelo pogosto uporabljan in cenjen vir vedenja o jeziku.²⁴ Glede na to, da uporabniki danes dajejo prednost elektronskim virom pred tiskanimi publikacijami, lahko pričakujemo, da v doglednem času nove knjižne izdaje PČP ne bodo več potrebne in da bo njihovo vlogo tudi uradno (tj. v sodelovanju z Ministrstvom za šolstvo, mladino in telesno vzgojo, v nadaljevanju MŠMT) prevzel ravno SJP.²⁵

2.2 Pluralnost kodifikacij

Izdaja PČP, ki jo je treba obvezno upoštevati pri pouku v osnovnih in srednjih šolah, ima potrdilo MŠMT, ki dovoljuje rabo priročnika v šolskem okolju, pravopisne oblike, navedene v PČP, pa morajo spoštovati tudi avtorji učbenikov, ki prosijo za odobritev MŠMT. Hkrati pa so na

21 Informacije o jezikovni svetovalnici, njenem delovanju in rezultatih prinaša istoimenska brošura iz zbirke *Znanost okrog nas (Věda kolem nás; Pravdová 2015)*, dostopna na <https://www.academia.cz/edice/kniha/jazykova-poradna>. Iz nje je razvidno tudi izjemno naraščanje števila prošenj za odgovor po elektronski pošti po letu 1999, ko je jezikovna svetovalnica začela delovati na internetu.

22 Podrobne informacije o zgodovini *Spletnega jezikovnega priročnika*, ki je nastal in se razvijal najprej ob podpori projekta Jezikovna svetovalnica na spletu (Jazyková poradna na internetu), št. 1ET200610406, ki je potekal v letih 2004–2008, od takrat pa se s podporo projekta LINDAT/CLARIN, na katerega se je navezal projekt LINDAT-CLARIAH, njegov razvoj in širjenje nadaljuje vse do danes, najdete na https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=_about.

23 Več informacij o posodabljanju pravopisnih pravil v SJP je na voljo v 3. delu prispevka.

24 SJP je od začetka svojega delovanja v letu 2009 zabeležil že več kot 160 milijonov dostopov z več kot treh milijonov različnih IP naslovov. Leta 2020 je povprečno število dnevnih dostopov preseglo 71.000, v dneh, ko poteka pouk v šolah, pa 91.000.

25 V povezavi s tem že potekajo pogajanja med MŠMT in IČJ.

Češkem v prodaji tudi različne druge publikacije, ki imajo v naslovu izraz *pravila*, s čimer se na uradno potrjeni priročnik sicer sklicujejo, vendar se njihova vsebina od njega bolj ali manj razlikuje (pri tem ni nobena izjema navajanje nenormiranih oblik ali druge napake). In čeprav PČP še nikoli niso izšla v elektronski obliki, je na spletu mogoče najti strani, ki imajo v naslovu izraze kot *pravila* ali *pravopis*. Kot potrjujejo posnetki pogovorov uporabnikov s sodelavci jezikovne svetovalnice, objavljeni v *Podatkovni bazi jezikovnih vprašanj (Databáze jazykových dotazů, PBJV; glej nadaljevanje, prim. Mžourková 2021)*,²⁶ takšna pluralnost kodifikacij pri običajnih uporabnikih jezika povzroča negotovost in je posledično razumljena negativno. Uporabniki svetovalnice, ki so ugotovili, da obstajata dva ali več podobno poimenovanih virov, so pogosto presenečeni, ko spoznajo, da gre za različna dela, in jih seveda zanima, katera od priročnikov naj uporabljajo, npr.: *V pravopisnih pravilih, objavljenih na spletu, se informacije o pisanju narekovajev razlikujejo od razlage v Pravilih češkega pravopisa, ki jih je izdala založba Academia. Po katerem priročniku naj se ravnam?* Svetovalci v takšnem primeru klicateljem pojasnijo, da omenjene spletne strani (oziroma tudi natisnjene publikacije) niso delo IČJ in da torej inštitut ne more jamčiti za vsebino, ki je v njih objavljena.

Nekaj povsem drugega pa je situacija, ko uporabniki opazijo razlike v razlagah med PČP in SJP. Tako je bilo npr. zastavljeno vprašanje: *Se moram pri pisanju zloženih pridevnikov, ki označujejo barve ali njihove odtenke, ravnati po Pravilih češkega pravopisa ali po Spletnem jezikovnem priročniku?* V takšnih primerih svetovalci pojasni odnos med PČP in SJP, ki v skladu s svojim konceptom podaja podrobnejše informacije kot PČP, hkrati pa odseva tudi spremembe jezikovne norme od zadnje tiskane izdaje PČP.

2.3 Odnos(i) uporabnikov jezika do (upoštevanja) kodifikacije

V prvem delu prispevka smo z navajanjem odlomka iz študije Roberta Adama (2009) poudarili dejstvo, da so uporabniki jezika bolj zainteresirani za upoštevanje jezikovne norme oziroma za sankcioniranje njenega neupoštevanja kot jezikoslovci. Glede na to, da so jezikovna pravila po svoji naravi priporočila, da kodifikacije ni mogoče izenačevati s pravno normo, ni opredeljena z zakonom in je ni mogoče pravno sankcionirati, imajo sankcije v šolskem okolju podoba nižje ocene, neupoštevanje jezikovne norme pa se ponavadi izkaže tudi v manjši sporazumevalni uspešnosti osebe, ki je ne spoštuje (prim. Mžourková 2006).

Praksa jezikovne svetovalnice, ki jo lahko ponazorimo s konkretnimi vprašanji, objavljenimi v *Podatkovni bazi jezikovnih vprašanj*, kaže, da uporabniki jezikovne svetovalnice kodifikacijo obravnavajo z dveh stališč: (i) v povezavi s konkretnim jezikovnim sredstvom: npr. zakaj je bilo ali ni bilo določeno sredstvo kodificirano (Smejkalová, v tisku); (ii) v povezavi z vprašanji o jezikovnih virih (Mžourková 2021). Vprašanja pričajo o tem, da uporabniki jezika iščejo zaupanja vredne vire, bogate z informacijami in dostopne na spletu. Verodostojnost oziroma

.....
²⁶ Podatkovna baza jezikovnih vprašanj, ki je dostopna na <https://dotazy.ujc.cas.cz/>, je podrobneje predstavljena v 3. delu.

veljavnost je pri uporabnikih pogojena tudi z institucionalnim okriljem danega vira, torej s prestižnim avtorskim kolektivom (zaposlenim v IČJ). Na verodostojnost jezikovnega vira pa vpliva tudi njegova aktualnost in vsebinska usklajenost navedenih informacij z drugimi viri (Mžourková 2021).²⁷

3 Pravopisna kodifikacija v okviru Inštituta za češki jezik

V tem delu bomo ob nekaj primerih s področja pravopisa ponazorili potek in naravo dejavnosti sekcije za jezikovno kulturo IČJ, ki imajo za uporabnika jezika kodifikacijsko veljavo. Te dejavnosti lahko po njihovi naravi – načinu realizacije in fiksacije navedenega/aktualiziranega jezikovnega pravila – razdelimo v tri skupine:

- a) kodifikacija v okviru jezikovnega svetovanja,
- b) kodifikacija v okviru delnih, celovitih in ločenih besedil,
- c) kodifikacija v okviru SJP.

3.1 Kodifikacijska veljava jezikovnega svetovanja

Sodelavci v jezikovni svetovalnici pri svojem delu izhajajo iz veljavnih kodifikacijskih priročnikov. Jezikovne pojave, o katerih sprašujejo uporabniki, pojasnjujejo in se pri tem sklicujejo na ustrezno razlago v jezikovnem priročniku ali drugem primernem viru. Večkrat pa se zgodi, da razlag nekaterih jezikovnih pojavov, o katerih sprašujejo uporabniki svetovalnice, v dostopnih jezikovnih virih ni. V takšnih primerih lahko nastane ena od dveh situacij: (i) konkreten problem je mogoče rešiti s pomočjo norme za dani jezikovni pojav, (ii) norma za dani jezikovni pojav ne obstaja, v rabi pa ni na voljo (korpusno ali kako drugače potrjenih) jezikovnih podatkov. V drugem primeru svetovalec deluje po načelih apriorne kodifikacije, pri čemer svoje trditve opira na sistemska merila. Pri tem je nujno treba opozoriti, da takšni ad hoc ustvarjeni kodifikaciji ne moremo postavljati enakih meril kot kodifikaciji v okviru jezikovnega priročnika.

Do pred kratkim se je vedenje, ustvarjeno pri jezikovnem svetovanju, zbiralo le sporadično, z upoštevanjem pogostnosti, problematičnosti ipd., in bilo nato obravnavano v preglednih študijah (npr. Uhlířová 2001) ali popularizacijsko naravnanih priročnikih,²⁸ postalo pa je tudi del gradiva SJP (glej zgoraj). V okviru projekta *Podatkovna baza jezikovnih vprašanj (Databáze jazykových dotazů; v nadaljevanju PBJV)*²⁹ pa se od leta 2016 pogovori uporabnikov s sodelavci svetovalnice snemajo in nato uvrstijo v jezikoslovno strukturirano podatkovno bazo ter objavijo. Javni del PBJV omogoča

²⁷ Glej tudi zgoraj omenjeno vprašanje glede pluralnosti kodifikacij.

²⁸ Npr. *Na co se nás často ptáte (Kaj nas pogosto sprašujete, 2002)*, *Čeština nově od A až do Ž (Čeština znova od A do Ž, 2016)* ipd.

²⁹ Podrobne informacije o podatkovni bazi so na voljo na: <https://dotazy.ujc.cas.cz/info/napoveda/>.

branje in filtriranje³⁰ dejansko postavljenih (in anonimiziranih) vprašanj uporabnikov ter z vprašanji povezanih odgovorov sodelavcev svetovalnice. Za razliko od SJP, ki je po svoji naravi sistemsko oblikovan jezikovni priročnik, ima PBVJ dialoško obliko, njena vsebina je pogojena z dejansko postavljenimi vprašanji.³¹ Informacije, ki so na voljo v PBJV, upoštevajo veljavne kodifikacijske priročnike, po potrebi, tj. če ni na voljo jezikovnega pravila ali če je treba natančneje opredeliti dosežani opis jezikovnega pojava, pa podatkovna baza vstopa v javni diskurz kot nov vir vedenja o češčini, ki deluje pod okriljem prestižne institucije, zato lahko pričakujemo, da bodo uporabniki jezika po priporočilih, ki so v njej navedena, posegali in jih upoštevali.

3.2 Strokovna in popularizacijska besedila

Čeprav javnost delovanje sekcije za jezikovno kulturo dojema predvsem skozi prizmo jezikovnega svetovanja, je glavna naloga sekcije razvijanje teorije jezikovne kulture, ki se kaže tudi v objavljanju del, namenjenih strokovni javnosti. Nesporna prednost za raziskovalno dejavnost oddelka je dostop do avtentičnih jezikovnih podatkov, ki so od leta 2016 shranjeni na avdioposnetkih jezikovnih svetovanj v delu PBJV, ki ni dostopen javnosti.³² Rezultate raziskovanja sodelavci sekcije objavljajo v strokovnih monografijah in študijah, pogosto pa se tudi zgodi, da se ugotovitve prilagodijo za popularizacijska besedila in so tako dostopne tudi širši javnosti, na primer v rubriki *Zanimiva vprašanja (Zajímavé dotazy)*, dostopni na spletni strani IČJ.³³ V tej rubriki se trenutno dvakrat na teden objavljajo kratka besedila dialoške narave, ki jih ne navdihuje samo strokovno udejstvovanje sodelavcev sekcije za jezikovno kulturo, ampak tudi avdioposnetki svetovalnice, shranjeni v PBJV. V teh prispevkih se sodelavci sekcije ne posvečajo samo »zanimivostim« z različnih področij češčine, ampak tudi jezikovnim pojavom, ki v jezikovnih priročnikih niso opisani, na primer zato, ker gre za nove besede. Tako so bile med zanimivimi vprašanji objavljene priporočene oblike zapisa in rabe novih izrazov, povezanih s pandemijo novega koronavirusa, konkretno *covid-19*, *lockdown*, *PES* (protiepidemični sistem) ipd.³⁴

30 Uporabnik PBJV lahko išče vprašanja in odgovore po njihovi pripadnosti jezikovnemu področju in delu področja, lahko tudi preko ključnih besed.

31 Omejitev PBJV je hkrati njena prednost, saj preko nabora zastavljenih vprašanj ponuja pomembne informacije o jezikovnem svetovanju, uporabnikih jezika, njihovih težavah in odnosu do jezika (prim. Mžourková 2021).

32 Nejavni del PBJV vsebuje avtentične posnetke telefonskih pogovorov sodelavcev svetovalnice z uporabniki svetovalnice. Ker so v okviru govora navedeni osebni podatki zaupne narave in so zaščiteni z GDPR, avdioposnetki ne smejo biti objavljeni, vprašanja in odgovore je treba pred (pisno) objavo anonimizirati ter vsebinsko prilagoditi, natančneje opredeliti, dopolniti s potrebnimi podatki ipd.

33 Dostopno na: <http://www.ujc.cas.cz/jazykova-poradna/zajimave-dotazy/>.

34 Iz delovanja v svetovalnici izhajajo tudi redni prispevki Ivane Svobodove v reviji *Češki jezik in književnost (Český jazyk a literatura)*, namenjeni predvsem didaktikom.

3.3 Udejanjanje kodifikacije v okviru *Spletnega jezikovnega priročnika*

Kot smo pokazali v drugem delu prispevka, SJP danes sodi med najbolj uporabljane spletne vire vedenja o jeziku, ki jih ustvarjajo sodelavci IČJ, pojmovan je kot jezikovni vir, ki je podrobnejši in obsežnejši od PČP, s stališča kodifikacijske veljave pa je enakovreden PČP.³⁵ Sodelavci sekcije za jezikovno kulturo SJP ne samo vzdržujejo, ampak ga tudi razvijajo, in sicer tudi na podlagi povratnih informacij uporabnikov. Popravljajo se drobne pomanjkljivosti, ki so nastale npr. zaradi napačnega avtomatičnega generiranja oblik v pripravljalnih delih za SJP in so bile spregledane pri nadaljnjih redakcijah, neustrezni/problematični zgledi se zamenjujejo z ustrežnejšimi ipd. Tudi uporabniki SJP dajejo pobude za njegovo razširjanje. Eden od rezultatov, ki so ga prinesle takšne pobude, je sodelovanje sekcije za jezikovno kulturo s Češkim zemljemerskim in katastrskim inštitutom (*Český ústav zeměměřičský a katastrální*). Na podlagi tega sodelovanja je bil v letih 2017–2019 slovarski del spletnega priročnika dopolnjen z več kot 7600 naselbinskimi imeni in iz njih izpeljanimi pridevniki. Ob tem je bilo treba v številnih primerih izbrati priporočeni pravopisni zapis, ki je izhajal iz analize dostopnih virov oziroma se je – če jezikovnih podatkov ni bilo na voljo – opiral na sistemska merila.

Poleg zapolnjevanja belih lis v dosedanjih jezikovnih priročnikih je del razvijanja SJP tudi natančnejše določanje oziroma posodabljanje dosedanjih jezikovnih pravil. Te dejavnosti so lahko motivirane s spremembo (i) predmetne stvarnosti, (ii) jezikovne norme.

- (i) Zgled prvega tipa aktualizacije je na primer sprememba imena bolnišnice, ki se je prej imenovala *Nemocnice na Bulovce*, v novo ime *Fakultní nemocnice Bulovka*.
- (ii) Spremembe v pojmovanju pravopisne norme dobro ponazarjajo npr. v letih 2020–21 izvedene posodobitve pravil, ki zadevajo a) pisanje skupaj ali narazen oziroma b) način zapisovanja zloženih pridevnikov, ki označujejo barve ali njihove odtenke.

a) Zaradi aktualizacije predložne zveze *po lopatě*, ki se je prej pisala samo narazen, je bilo v slovarski del SJP dodano geslo *polopatě*, v katerem dani izraz funkcionira kot prislovni sklop. Uvedena sprememba je bila zaznana in obdelana tudi v okviru PBJV (glej spodaj), saj je dobro, da je posodobljeno pravilo uporabnikom dostopno v kar največ virih vedenja o češčini:

Konkretno vprašanje: Ko imam v mislih, da nekdo nekaj pove tako, da bi ga sogovornik razumel, ali se to zapiše »říct po lopatě« (pisano narazen) ali se lahko zapiše tudi skupaj: »říct polopatě«?³⁶

Odgovor: Zapis številnih sklopov je mogoče preveriti v *Slovarju knjižne češčine* ali v PČP. Meja razumevanja določenega izraza kot sklopa pa ni v vseh primerih jasna, zato se v praksi uveljavlja pisanje skupaj tudi pri predložnih zvezah, ki jih priročniki še nimajo za sklope. V *Slovarju češkega knjižnega jezika* in v *Slovarju knjižne češčine* je navedeno samo pisanje narazen: *vyložit někomu něco po lopatě = hovor. aby to pochopil*. Vendar zadetki v *Češkem narodnem korpusu* povsem nedvoumno potrjujejo, da je pri tej

35 Nesporna prednost SJP je prijaznost do uporabnika, ki je med drugim podprta tudi z opombami glede rabe pri posameznih geslih. S stališča rabe, norme in (stanja) kodifikacije je tako mogoče uporabnike na ustreznih mestih opozoriti npr. na to, kakšna je pogostnost danega izraza in rabi, ali je prišlo do spremembe pravopisne podobe besede ali z njo povezanega jezikovnega pravila ipd.

36 Najbližji slovenski prevod bi bil *povedati po kmečko* (op. prev.).

predložni zvezi pisanje skupaj enako pogosto kot pisanje narazen (424 : 443). SJP zato navaja oba načina zapisa: *po lopatě in polopatě*. Izraz se je tako pridružil skupini besed, ki se lahko pišejo na oba načina brez pomenske razlike (*na příklad – například, z počátku – zpočátku, na boso – naboso* ipd.).³⁷

b) Sprememba, ki se nanaša na pisanje zloženih pridevnikov, ki označujejo barve, ni bila uvrščena samo na ustrezno mesto v SJP, ampak tudi v PBJV, saj je konkretnega uporabnika zanimalo, ali naj se ravna po pravilu v PČP ali v SJP.³⁸

Konkretno vprašanje: Se je treba pri pisanju zloženih pridevnikov, ki označujejo barve ali njihove odtenke, ravnati po Pravidlih češkega pravopisa ali po *Spletnem jezikovnem priručniku*?

Odgovor: Priporočamo, da se ravnate po *Spletnem jezikovnem priručniku*, ki je posodobil in poenostavil pravilo, navedeno v PČP. Poleg tradicionalnega zapisa *černobílý* se zdaj zloženi pridevniki, ki označujejo kombinacijo dveh barv, vedno pišejo z vezajem, tisti, ki označujejo odtenek, se pišejo skupaj brez vezaja, ne glede na to, ali predlagana kombinacija barv lahko sestavlja odtenek.³⁹

Še en zgled posodobitev, ki jih prinaša SJP, je vnašanje novih, vendar v dejanski rabi pogostih in pravopisno ustaljenih izrazov: tako so bila v letih 2020–2021 dodana npr. gesla *lockdown, nerd, kurzarbeit* in *hater*. Odvisno od pomena in konteksta je bila priporočena tudi izrazna podoba besed *f/Facebook, i/Instagram, y/Youtube* ipd., pri čemer je bil v razlagalni del SJP, in sicer v poglavje o pisanju velike začetnice, dodan razdelek o zapisovanju imen spletnih platform.

Sklep

V prispevku smo poskušali podati kratek in nazoren vpogled v kodifikacijo sodobne češčine. Pokazali smo, da je koncept češke kodifikacije, ki so ga izoblikovali člani Praškega lingvističnega krožka, še danes predmet strokovnih razprav, v katerih se poleg predlogov za revizijo posameznih vidikov kodifikacije, zlasti na področju ugotavljanja jezikovne norme, pojavljajo tudi koncepti, ki dvomijo o smiselnosti jezikovne regulacije kot takšne. Vendar kot lahko potrdimo na podlagi avtentičnih podatkov iz interakcij med sodelavci jezikovne svetovalnice in njenimi uporabniki, ki se aktivno zanimajo za jezik in njegovo kulturo, ti pri reševanju jezikovnih problemov izrecno zahtevajo priporočila, ki bi jih pripravila ugledna institucija z avtoriteto na področju kodifikacije. Vprašanja, shranjena v jezikoslovno strukturirani podatkovni

37 V PBJV dostopno tukaj: https://dotazy.ujc.cas.cz/odpovedi/?id_klicove_slovo=6078&filter=1.

38 Navedeni primer opisuje proces spremembe kodifikacije in informiranje javnosti o tej spremembi, in to v treh korakih: 1. Ko so sodelavci svetovalnice z raziskavo ugotovili, da pravilo o pisanju zloženih pridevnikov, ki označujejo barve, navedeno v tiskanih PČP, ne odgovarja več jezikovni normi, so ga v (elektronskem) SJP prilagodili, da bi bilo v skladu s sodobno normo. 2. Ker je jezikovna svetovalnica v kratkem dobila vprašanje uporabnika SJP, ki je potreboval nasvet, katero pravilo je zdaj veljavno (ali pravilo v PČP ali v SJP), sta bila vprašanje in povezani odgovor vključena tudi v PBJV. 3. Da bi o prilagojenem pravilu sodelavci svetovalnice informirali čim širšo skupino uporabnikov jezika, je bilo hkrati vprašanje o pisanju zloženih pridevnikov objavljeno še v spletni rubriki Zanimiva vprašanja (glej 3.2).

39 V PBJV dostopno tukaj: https://dotazy.ujc.cas.cz/odpovedi/?id_odpoved=9063&filter=1.

bazi (PBJV), pričajo, da sta za uporabnike jezikovnih priročnikov osnovni merili pri izbiri kodifikacijska veljava danega vira in prestiž avtorja/avtorjev, ki izhaja iz pripadnosti ugledni instituciji. Večina uporabnikov jezikovne svetovalnice informacije v jezikovnih priročnikih dojema v skladu s konceptualnim namenom njihovih avtorjev – kot priporočilo, ki je podkrepljeno s poznavanjem norme, in sicer v največji možni meri, ki jo dostopna jezikovna orodja omogočajo. Odsek PBJV, ki je namenjen pritožbam, pa kaže, da določena skupina uporabnikov z opisno usmerjenim raziskovanjem češčine ni zadovoljna in bi dala prednost predpisovanju ter dejanskim sankcijam za osebe (npr. politike) in institucije, zlasti medije, ki bi predpise kršili. Takšnim zahtevam jezikoslovci seveda ne morejo (niti nočejo) ugoditi, po drugi strani pa želijo uporabnikom češčine čim bolj pomagati. S tem je mišljeno, da jim poskušajo dati na razpolago po vsebinski plati strokovno obdelane vire vedenja o češčini, ki tudi oblikovno ustrezajo aktualnim zahtevam po elektronsko dostopnih, uporabnih in preglednih virih, ki bodo povečali sporazumevalno uspešnost uporabnikov. Prepričani smo, da se *Spletni jezikovni priročnik* s takšnimi zahtevami lahko uspešno sooča.

Prevedla: Bojana Maltarić

Literatura in viri

- ADAM, Robert, 2009: Nad knižno o jazykové regulaci. *Naše řeč* 92/3. 145–155.
- APČJ2 2019 = *Akademická příručka českého jazyka*, 2., rozšířené vydání. Markéta Pravdová, Ivana Svobodová (ur.). Praga: Academia.
- BENEŠ, Martin, 2012: Jazyková norma a možné způsoby jejího zjišťování. Světa Čmejrková, Jana Hoffmannová (ur.): *Čeština v pohledu synchronním a diachronním. Stoleté kořeny Ústavu pro jazyk český*. Praga: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum. 807–812.
- BENEŠ, Martin, PROŠEK, Martin, SMEJKALOVÁ, Kamila, 2013: Kodifikace a její role v současné společnosti. Oldřich Uličný, Soňa Schneiderová (ur.): *Studie k moderní mluvnici češtiny 2. Komunikační situace a styl*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 15–24.
- CVRČEK, Václav, KOVÁŘÍKOVÁ, Dominika, 2011: Možnosti a meze korpusové lingvistiky. *Naše řeč* 94/3. 113–133.
- CVRČEK, Václav, 2008: *Jazyková regulace a koncept minimální intervence*. Praga: Karolinum.
- ČERNÁ, Anna, SVOBODOVÁ, Ivana, ŠIMANDL, Josef, UHLÍŘOVÁ, Ludmila, 2002: *Na co se nás často ptáte*. Praga: Scientea.
- DANEŠ, František, 1977: K dvěma základním otázkám kodifikace. *Naše řeč* 60/1. 3–13.
- ČM = *Česká mluvnice*. 1983: Bohuslav Havránek, Alois Jedlička. Praga: SPN.
- ČNAŽ = *Čeština nově od A až do Ž*, 2016, Markéta Pravdová (ur.). Praga: Academia, Nakladatelství Lidové noviny.
- HAVRÁNEK, Bohuslav, 1932: Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura. Bohuslav Havránek, Miloš Weingart (ur.): *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Praga: Melantrich. 32–84.
- HOMOLÁČ, Jiří, MRÁZKOVÁ, Kamila, 2011: Jazyková regulace jako věc dohody. *Slovo a slovesnost* 72/3. 196–222.
- HOMOLÁČ, Jiří, NEBESKÁ, Iva, 2000: Příspěvek ke kritické analýze pojmu jazyková norma. *Slovo a slovesnost* 61/2. 102–109.

- IJP = *Internetová jazyková příručka [online] (2008–2021)*. Praga: Ústav pro jazyk český AV ČR. Dostop 8. 3. 2021. <<https://prirucka.ujc.cas.cz>>
- KOCHOVÁ, Pavla, OPAVSKÁ, Zdeňka (ur.), 2016: *Kapitoly z koncepce Akademického slovníku současné češtiny*. Praga: Ústav pro jazyk český.
- KRAUS, Jiří, 2017: Jazyková kultura. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostop 8. 3. 2021. <<https://www.czechency.org/slovník/JAZYKOV%C3%81%20KULTURA>>
- MATHESIUS, Vilém, 1932: O požadavku stability ve spisovném jazyce. Bohuslav Havránek, Miloš Weingart (ur.): *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Praga: Melantrich. 14–31.
- MČ = *Mluvnice češtiny 1–3*, 1986. Praga: Academia.
- MŽOURKOVÁ, Hana, 2021: Dotazy na jazykové zdroje a nástroje v databázi jazykové poradny. *Naše řeč* 104/2. 80–99.
- MŽOURKOVÁ, Hana, 2006: Postoje k pravopisu v diskusích na internetu. *Čeština doma a ve světě* 14/1–4. 126–131.
- NEBESKÁ, Iva, 1996: *Jazyk – norma – spisovnost*. Praga: Karolinum.
- NEBESKÁ, Iva, 2017: Jazyková norma. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Cit. 8. 3. 2021. <<https://www.czechency.org/slovník/JAZYKOV%C3%81%20NORMA>>
- NEBESKÁ, Iva, 2017: Teorie spisovného jazyka. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostop 8. 3. 2021. <<https://www.czechency.org/slovník/TEORIE%20SPISOVN%C3%89HO%20JAZYKA>>
- NEBESKÁ, Iva, 2017: Úzus. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostop 8. 3. 2021. <<https://www.czechency.org/slovník/%C3%9AZUS>>
- NEKULA, Marek, 2017: Pražská škola. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostop 8. 3. 2021. <<https://www.czechency.org/slovník/PRA%C5%BDSK%C3%81%20%C5%A0KOLA>>
- PRAVDOVÁ, Markéta, 2015: *Jazyková poradna (Edice Věda kolem nás, sv. 18)*. Praga: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i.
- PROŠEK, Martin, SMEJKALOVÁ, Kamila, 2011: Kodifikace – právo, nebo pravomoc? *Naše řeč* 94/5. 231–241.
- PROŠEK, Martin, BENEŠ, Martin, 2011: Ke konceptu minimální intervence. *Slovo a slovesnost* 72/1. 39–55.
- PČP = *Příruční mluvnice češtiny*. 1995. Praga: Nakladatelství Lidové noviny.
- SM = *Stručná mluvnice česká*. 1996. Alois Jedlička. Praga: Fortuna.
- SMEJKALOVÁ, Kamila (v tisku). Postoje uživatelů jazyka ke kodifikaci.
- SMEJKALOVÁ, Kamila, 2012: Normativní a kodifikační příručky. Markéta Pravdová (ur.): *Jsme v češtině doma*. Praga: Academia. 99–100.
- SMEJKALOVÁ, Kamila, 2017: Kodifikace propriet v teorii jazykové kultury. Oldřich Uličný (ur.): *Struktura v jazyce, jazyk v komunikaci*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 121–132.
- SSČ = *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: S Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2., opravené a doplněné vydání*, 1994. Praga: Academia.
- SVOBODOVÁ, Ivana, 1994: Sto a několik dní Pravidel českého pravopisu. *Naše řeč* 77/1. 51–56.
- ŠTĚPÁN, Josef, 2009: K vývoji názorů na prameny při zjišťování spisovné normy. *Naše řeč* 92/2. 57–71.
- ŠTĚPÁNOVÁ, Veronika, 2013: Výslovnost cizích slov, vlastních jmen, zkratk a některé další fonetické dotazy v jazykové poradně. *Naše řeč* 96/3. 117–140.
- UHLÍŘOVÁ, Ludmila, 2001: Internetový dialog jazykové poradny s veřejností (poradna@ujc.cas.cz). *Naše řeč* 84/1. 1–15.
- VŠČ I = *Výslovnost spisovné češtiny I. Zásady a pravidla. Výslovnost slov českých, 2. vydání*. 1967, Bohuslav Hála (ur.). Praga: Academia.
- VŠČ II = *Výslovnost spisovné češtiny. Výslovnost slov přejatých*, 1978, Milan Romportl idr. (ur.). Praga: Academia.